

Historia psychologii wciąż dopisuje nowe przypadki na drodze weryfikacji „problemu Molyneux”. Wystarczy wspomnieć ciekawy esej Olivera Sacksa pt. *To See and Not See (Widzieć i nie widzieć)*, który ukazał się w jego książce *An Anthropologist on Mars* (1995, przekład pol. pt. *Antropolog na Marsie*, 1999). W tym sensie książka Degenaar wprowadza nas w fascynujący świat poznawania mechanizmów ludzkiej percepcji. Jest również dowodem na to, jak zrećnie postawione pytanie badawcze ożywić może uczonych różnych specjalności, zmuszając ich do weryfikacji czysto spekulatywnych teorii. Jest wreszcie dowodem i na to, że gotowość uczonych do stawiania i weryfikowania pytań z zakresu psychologii eksperymentalnej pojawiła się dużo wcześniej niż w połowie wieku dziewiętnastego. Z tego względu warto byłoby dokonać polskiego przekładu monografii M. Degenaar, niecierpliwym jednak gorąco poleca się lekturę wydania angielskiego. Z tą książką warto się zapoznać.

Cezary W. Domański

Leopold Bellak, David M. Abrams – *The Thematic Apperception Test, The Children's Apperception Test, and The Senior Apperception Technique in clinical use*, Boston: Allyn and Bacon 1997, wyd. 6, s. 492, il., wykresy, tabele

Test Apercepcji Tematycznej (TAT) jest jedną z najważniejszych projekcyjnych metod badania osobowości. Technika ta, podobnie jak inspirowane nią metody: CAT (przeznaczona do badania dzieci) oraz SAT (stosowana do badania osób w starszym wieku), należy do technik obrazkowych; oznacza to, że interpretacji psychologicznej poddaje się krótkie opowiadania układane przez osoby badane do scenek wyobrażonych na pokazywanych jej tablicach. Metody te nie posiadają jednak najnowszej literatury w języku polskim. Pierwszy – i jak dotąd ostatni – polski podręcznik do testu TAT został opracowany i wydany w roku 1960 przez ówczesnych profesorów psychologii UMCS, tj. przez Natalię i Józefa Reuttów (*Badanie osobowości metodą TAT Murraya*). Później o teście pisali również: S. Siek (*Wybrane metody badania osobowości*, 1983) oraz J. Rembowski (*Metoda projekcyjna w psychologii dzieci i młodzieży*, 1986). Dużo miejsca poświęcił mu też W. G. Norakidze w pracy *Metody badania osobowości* (1986), przełożonej z języka rosyjskiego. Oryginalną broszurę – informator dodawany do tablic przetłumaczono dopiero w roku 1989 (przekład dokonał J. Siuta). Z tym większą uwagą należy więc odnotować i polecić osobom zainteresowanym kolejne, poprawione i uzupełnione wydanie klasycznej monografii tych testów, autorstwa Leopolda Bellaka i Davida M. Abramsa.

Twórcami Testu Apercepcji Tematycznej byli pracownicy Uniwersytetu w Harvardzie: Henry A. Murray (1893–1988) oraz Christiana Drummond Morgan (1897–1967), a także kilku innych ich współpracowników. Pierwsza wersja testu powstała około roku 1935 i kilka lat później nazywana już była mianem „Testu Apercepcji Tematycznej Morgan-Murraya”. W roku 1943 Ch. Morgan wycofała swoje współautorstwo i dalsze przeróbki metody nieco zminimalizowały jej wkład we współczesną wersję testu. Warto nadmienić, iż spośród wszystkich tablic testu, inspirowanych fotografiami z czasopism, rysunkami do różnych opowiadań, a nawet obrazami cenionych artystów, najbardziej znana jest tablica oznaczona numerem pierwszym, przedstawiająca chłopca rozmyślającego nad skrzypcami. Rysunek ten inspirowany był fotografią słynnego muzyka sir Jehudi Menuhina z lat jego dzieciństwa.

W ciągu przeszło sześćdziesięciu lat stosowania Testu Apercepcji Tematycznej doczekał się bardzo obszernej literatury przedmiotu. Powstało kilkanaście „szkół” interpretacji wyników, z których najważniejsze to systemy L. Bellaka, R. Fine’a, R. R. Holta i W. E. Henryego. Szczególnie aktywnym

kontynuatorem idei Murraya był jego uczeń L. Bellak, który opracował w roku 1954 nową technikę, tj. Test Apercepcji dla Dzieci. Ten test znany obecnie w trzech wersjach: z postaciami ludzkimi (CAT-H), z postaciami zwierząt (CAT-A) oraz z tablicami uzupełniającymi wersję podstawową (CAT-S). W roku 1973 Bellak wprowadził nową metodę, opartą na tej samej konwencji, przeznaczoną do badania ludzi w wieku powyżej 65 roku życia. Jest to Technika Apercepcji dla Ludzi Starszych (SAT), zdaje się, że nie była stosowana w polskich warunkach.

Omawiana książka jest obszernym kompendium wszystkich trzech metod i ich modyfikacji. Szczegółowa literatura przedmiotu, zawarta w spisie bibliografii, jest nadto dodatkowym, bardzo cennym przewodnikiem po najważniejszych pracach i artykułach dotyczących tych testów. Książkę otwiera rozdział poświęcony historii trzech wspomnianych testów. Następnie zapoznajemy się z teoretycznymi podstawami projekcyjnego testowania. W rozdziale trzecim omówiono problemy klinicznego stosowania TAT: wskazania, standardy i problemy interpretacji. Rozdział kolejny przybliży specyficzne znaczenie wszystkich tablic z testu. Rozdziały piąty i szósty prezentują różne systemy zapisu i analizy danych, ze szczególnym uwzględnieniem metody Bellaka. Następnie czytamy o niektórych klinicznych problemach TAT i o możliwościach jego użycia w psychoterapii. Rozdział dziesiąty omawia przykłady analizy tematycznej w badaniach nad historiami życia. Kolejne rozdziały dotyczą zastosowania i diagnozy w warunkach klinicznych (nerwice, choroby psychoafektywne, zaburzenia narcystyczne i tzw. osobowość pogranicza), a rozdział trzynasty omawia możliwości zastosowania TAT, CAT i SAT w praktyce neuropsychologicznej (zwłaszcza do badania zaburzenia deficytu uwagi ADD). Kolejne rozdziały przybliżają podstawy teoretyczne, specyfikę stosowania i interpretacji CAT oraz różnice pomiędzy materiałem otrzymywanym podczas badania tym testem a metodą TAT. Z nich dowiadujemy się również o tym, jak różnicują się wypowiedzi badanych w zależności od tego, czy w teście zastosowano postacie ludzkie czy zwierzęce. Rozdział siedemnasty poświęcono w całości tzw. tablicom suplementarnym do testu CAT (CAT-S). Są to obrazki, które mogą być użyte do badania uzupełniającego normalną serię CAT, nastawione na diagnozę konkretnych problemów (np. problemy szkolne, obraz własnego ciała, lęk przed chorobą, wypadkiem czy pobytem w szpitalu). Rozdział dziewiętnasty omawia metodę SAT.

Jak piszą autorzy, kiedy na początku lat siedemdziesiątych narodziła się idea tego testu, 10% populacji obywateli USA przekroczyło 65 rok życia. Tyleż więc osób doświadczało specyficznych problemów związanych z procesami starzenia się, stając się zarazem potencjalnymi klientami lekarzy czy też psychologów. SAT pomyślany jako metoda diagnozy tych problemów składała się początkowo z szesnastu (obecnie w wersji uzupełnionej i graficznie poprawionej – z siedemnastu) tablic. Należy nadmienić, że jest ona metodą alternatywną dla innej techniki tematycznej, służącej do badania ludzi w starszym wieku, tj. dla Gerontologicznego Testu Apercepcji (GAT) autorstwa R. L. Wolk i R. B. Wolk (1971).

W książce znalazły się ilustracje przedstawiające tablice ze wszystkich wersji CAT i modyfikacji SAT. W rozdziale dwudziestym zawarto rozważania dotyczące różnic płciowych i międzykulturowych, przejawiających się w badaniach testami tematycznymi. Książkę zamykają, oprócz wspomnianej szczegółowej bibliografii, indeks nazwisk oraz indeks przedmiotowy, wydatnie pomagające w szybkim odszukaniu zagadnień interesujących czytelnika.

Na koniec warto zacytować dwa motto, które znalazły się na kartach książki Bellaka i Adamsa: *Nihil est in intellectu quid non antea fuerit in sensibus* (D. Hume) oraz *Esse est percipi* (G. Berkeley). W ich świetle świat spostrzegany i wewnętrzny świat jednostki łączą się ze sobą, a ich wzajemne relacje mogą być dobrym kluczem do poznania osobowości człowieka. Idea apercepcji, tak umiejętnie wykorzystana przez H. A. Murraya do badania psychologicznego, oferuje rzetelne wzbogacenie procesu diagnozy. Podręcznik Bellaka i Adamsa utwierdza nas w tym przeświadczeniu.

Cezary W. Domański